

Kako se določi datum velike noči?

Zakaj bo letos velika noč šele 21. aprila

Marinka Marinčič Jevnikar

Pred nami je cvetna nedelja, ki ji bo sledila velika noč. Na cvetno nedeljo se spominjamo Jezusovega slovesnega prihoda v Jeruzalem, ko so ga številni, ki so se zbirali in pripravljali na praznovanje največjega judovskega praznika pashe, sprejeli kot kralja in odrešenika ter ga pozdravljali s palmovimi vejami. Temu je sledil preobrat, po katerem je bil Kristus obsojen na smrt s križanjem na Golgoti, in tretji dan zmagoslavno vstajenje.

Pasho praznujejo Judje v spomin na izhod iz Egipta, iz jarma sužnosti, ko jih je Mojzes popeljal po suhi poti prek Rdečega morja proti Obljubljeni deželi. Ta, še danes največji judovski praznik je praznoval tudi Jezus, a ker sta se ob tem prazniku zgodila tudi njegova obsodba s križanjem in vstajenje, praznujemo danes kristjani veliko noč, ki se časovno večinoma ujema z judovsko pasho, ne pa vselej.

VELIKA NOČ – VEČINOMA 1. NEDELJO PO 1. SPOMLADANSKI POLNI LUNI

Kako se določi datum velike noči? Preprost odgovor je: 1. nedelja po 1. spomladanski polni luni. A vedno ni tako, kajti če bi to držalo, bi morala biti letos velika noč že 24. marca. Pomlad se je namreč začela 20. marca ob 21.58, naslednji dan pa ji je ob 2.42 sledila polna luna.

Ob pregledovanju letošnjega koledarja sem sprva pomislila, da je to napaka, potem pa le s težavo in ob vztrajnem poizvedovanju prišla do pravega odgovora, zakaj bo letos velika noč šele 21. aprila, torej po drugi spomladanski polni luni (ki bo 19. aprila). Zdaj vem, da se mesečni zamik praznovanja zgodi le izjemoma in samo v 2 odstotkih let. V prejšnjem stoletju so bila to leta 1924, 1943 in 1962, pred tem pa v letih od 1685 do 1924 menda prav nobeno. Ker je takšno leto tudi 2019, si zasluži poseben zapis in razlago.

Zakaj bo letos velika noč mesec dni pozneje, kot bi morala biti glede na prvo pomladno polno luno, se očitno ni vprašal nihče, saj sem s svojim vprašanjem zelo presenetila tudi tiste, za katere sem menila, da bi morali kaj vedeti

Ko sta Mojzes in njegov brat Aron načrtovala izhod iz Egipta, jima je Bog naročil: Ta mesec vam bodi začetek mesecev, bodi vam prvi med meseci v letu! Deseti dan tega meseca naj si vsak priskrbi po eno jagnje za družino, po eno jagnje za hišo. Hranite ga do štirinajstega dneva tega meseca! Potem naj ga zakolje vsa zbrana Izraelova družina proti večeru. Vzamejo naj nekaj krvi in naj z njo pomažejo oba podboja in naddurje pri hišah, v katerih ga bodo jedli. Kajti to noč pojdem skozi egiptovsko deželo in udarim vse prvorojence v egiptovski deželi od človeka do živine in izvršim sodbo nad vsemi egiptovskimi bogovi: jaz, Jahve. Tedaj bo kri za vas v znamenje na hišah, v katerih bivate: ko zagledam kri, pojdem mimo vas; pri vas ne bo morilne šibe, ko udarim egiptovsko deželo. Ta dan vam bodi v spomin, praznujte ga kot Gospodov praznik; od roda do roda ga praznujte kot večni zakon.

Ko je Mojzes videl, da ne bo nikoli prišel v Obljubljeno deželo, ker bo prej umrl, je izbral in blagoslovil Jozueta ter mu predal naročilo, naj se 14. dan prvega meseca zvečer vselej obhaja pasho v zahvalo in spomin na rešitev iz sužnosti.

o tem. Na srečo pa sem naletela na ljubiteljskega astronoma in pedagoga Zorka Vičarja, ki mi je pojasnil dokaj zapleten fenomen izračuna velike noči.

LAKOTA, BREZVLADJE, ROPANJA, POMORI – TUDI ZARADI KOLEDARJA

Dogovor o datumu praznovanja velike noči so torej izbrali glede na pasho (približno ujemanje) že na nicejskem koncilu leta 325 – sklical ga je rimski cesar Konstantin I. v mestecu Niceja. Izračuni so bili, glede na nena-

janski koledar. V Rimu je koledar na začetku temeljil na grškem luninem letu, občasno pa so ga uskladili s sončevim letom. Začetek štetja pa so vezali na pripoved o nastanku mesta Rim v leto 753 pr. Kr. Prvi pomembni korak k časovno stabilnemu koledarju pa je omogočil starogrški astronom in matematik Sosigen, ki je leta 46 pr. Kr. na Cezarjevo pobudo sodeloval pri prenovi grškega koledarja in uvedbi t. i. julijanskega. Veljati je začel leta 45 pr. Kr. Zahodno Rimsko cesarstvo je zaradi dekadence, notranje nehomogenosti, razprtij, vpadov

Pred nami je cvetna nedelja, ko se spominjamo Jezusovega slovesnega prihoda v Jeruzalem. Judje, ki so se tam zbirali in pripravljali na praznik pashe, so ga pozdravljali s palmovimi vejami v rokah. Na fotografiji je freska iz ene od jeruzalemskih cerkva, ki ponazarja ta dogodek.

tančnost takratnih astronomskih meritev polne Lune in začetka pomladi, zelo približni, omogočali so več rezultatov, datumov velike noči (takrat še niso poznali Keplerjeve nebesne mehanike, ne teleskopov). Posledično je bilo veliko zmede in hudih prepričev med cesarjem, astronomi in teologi. Koledar takrat ni bil vezan na leto Jezusovega rojstva, ampak na juli-

tijih ljudstev in tudi podnebnih sprememb leta 476 propadlo. Tako so v Evropi nekaj časa vladali popoln kaos, lakota, brezvladje, ropanja, pomori (naši predniki so se zato zatekli na utrjene vzpetine – »ajdne«). Takrat se še tudi niso zavedali velike napake julijanskega koledarja glede na višino Sonca – približno tri dni zamika na 400 let.

Okrog leta 500 je menih Dionizij poskušal narediti red vsaj pri štetju let. Postavil je začetek štetja v leto Kristusovega rojstva in hkrati predpisal pravila za računanje datumov velike noči, ki so veljala do uvedbe gregorijanskega koledarja leta 1582 in v pravoslavni cerkvi veljajo še danes. Uporabil je 19-letni Lunin cikel Grka Metona, povzet po precej starejšem babilonskem koledarju. Babilonci so uvedli tudi poljedelsko kulturo, katere dediči smo mi vsi. Gregorijanski koledar ima nekoliko posodobljen algoritem, ki se kar dobro ujema s splošno sprejeto resnico, da je velika noč vedno v nedeljo po prvi spomla-

Pasha je čas, ko se Judje spominjajo izhoda iz Egipta, kjer so trpeli v suženjstvu.

Dogodek podrobno opisuje Druga Mojzesova knjiga, ki se ravno zaradi tega imenuje tudi Eksodus – Izhod (med 1250 in 1230 pred Kristusom). V Stari zavezi piše, da se je eksodus zgodil meseca nisana, v drugem zapisu pa sem našla, da je bilo meseca abiba (mesec klasja). To je isti mesec, le da je prvo poimenovanje judovsko, drugo pa babilonsko. Pasha je pomembna tudi za zahodno in deloma vzhodno civilizacijo, saj je bil Jezus Kristus križan ravno na večer pred pasho, na dan po pashi pa je vstal od mrtvih. V spomin na ta dogodek kristjani praznujemo veliko noč.

danski polni luni. Še vedno pa se držimo dobrih 400 let stare približne formule (in po tej bo letos prva spomladanska polna luna 18. aprila – imenovana tudi pashalna polna luna). Stara definicija začetka pomladi (21. marec), ki jo upoštevajo pri izračunu velike noči, je danes astronomsko tudi že presežena. Kot smo že omenili, se je letos pomlad začela že 20. marca.

A bistvo praznika velike noči ni astronomska natančnost, ampak obhajanje spomina na Kristusovo smrt in vstajenje, kar se je zgodilo spomladi. Glede na datum velike noči se potem za sedem tednov prej določi pustni torek in za njim pepelnico sredo, 50. dan po veliki noči pa je binkoštni praznik. Vsi ti dnevi so torej datumsko premikajoči se in odvisni od velike noči.

ZARADI REFORMACIJE KOLEDARJEV SO PADALI IMPERIJI

In tega si seveda ne želimo več. V resnici bi morali dopolniti našo definicijo praznika, in sicer da velika noč večinoma nastopi prvo nedeljo po prvi astronomski spomladanski polni luni. Nekoliko staromodni algoritem izračuna velike noči pa ne vpliva bistveno na ritem praznovanja in nikakor ne na letne čase, ker uporabljamo Sončev koledar in po vrhu še gregorijanskega. Gregorijanski koledar ima veliko prednost pred julijanskim, saj se napaka enega dneva (glede na višino Sonca) pri gregorijanskem koledarju pojavi komaj po približno 3200 letih (takrat bodo en dan odvezeli). Pri julijanskem koledarju pa je že sedaj napaka skoraj za dva tedna, kar je na primer za kmetijstvo že preveč (o letnih časih in pridelku namreč odloča višina Sonca). To je tudi razlog, da tako rekoč ves svet danes uporablja gregorijanski koledar, ki je najbolj sinhroniziran z višino Sonca na nebu. V religiozne namene pa se še uporabljajo stari nenatančni koledarji (tudi Lunini). Uporaba koledarjev, ki ne upoštevajo periodičnega spreminjanja višine Sonca na nebu, pa je lahko zelo neugodna, saj pomeni velik premik praznovanja, težave s setvijo, nasploh težave z načrtovanjem ritma, življenja neke družbe.

Ernest Jazbinšek: BRATA/28

In ravno pri najrevnejših so bile družine največje, tudi tja do deset otrok. To je revnim dajalo nekaj malega upanja, da bi v rajhu resnično lahko živeli človeka vredno življenje.

Najprej so se tisti najbolj revni sami odločali za izselitev v rajh. Usode teh ljudi, ki so jih preprosto naložili na vlak, brez vsakega pojasnila in z le najnujnejšimi osebnimi stvarmi, odpeljali v neznan, ljudje niso poznali. Prav tako ne kraja, kjer naj bi bil njihov cilj.

Okupator je kmalu pokazal tudi drugačno, ne le prijazno plat. Nemška oblast je hitro preimenovala vse kraje, povsem spremenila dotedanji način delovanja državnih uradov, v šoli so uvedli obvezno učenje nemščine in še marsikaj, kar je ljudi jezilo, predvsem pa močno zbegalo in prestrašilo. Kmalu so začeli mobilizirati mlajše moške in jih pošiljati v neznan. Pri tem so postavljali pogoj: ali greš v nemško vojsko ali bomo izselili vso družino.

Na pozno jesen minulega leta so domov že začela prihajati prva pisma ljudi, ki so privolili v izselitev. Sporočali so, da niso dobili obljubljenih zemlje in kmetij, marveč morajo delati v industriji, predvsem v proizvodnji vojaške opreme in orožja. Tudi plačilo in njihov splošni položaj sta bila daleč od tistega, kar jim je bilo obljubljeno. Bili so preprosto na prisilnem delu, brez vsakršnih osebnih pravic. Položaj teh ljudi je bil čedalje slabši, pogosto so jih selili iz kraja v kraj, iz tovarne v tovarno. Če se je kdo kaj upiral, je za njim hitro izginila vsakršna sled.

Nemška oblast je v življenje ljudi posegla tudi drugače. Začeli so sistematično izseljevati izobražence in njihove družine. Prvi so bili na vrsti učitelji, duhovniki in drugi izobraženci. Izseljevali so cele vasi, ljudje so lahko vzeli s seboj le najnujnejše stvari, vse drugo pa so morali pustiti doma. Tudi dobrin na karte je bilo čedalje manj.

Zaradi vsega tega je bilo ljudi čedalje bolj strah, postajali so previdnejši. Veselih trenutkov je bilo čedalje manj, o brezskrbnosti ni bilo mogoče več govoriti.

Zato so bili tudi pri tako pomembnih odločitvah, kot je poroka, še bolj previdni in preudarni, hkrati pa so želeli tudi poskrbeti za normalno družinsko življenje po vojni. Bili so prepričani, da se bo kmalu končala in da bodo po vaseh spet živeli tako kot prej, preden je vojna v njihovo življenje prinesla strah in negotovost.

O vsem tem sta ta dan razmišljala Štefa in Luka Puntar, svoje je v pogovoru dodal tudi Jur. Čeprav so govorili o splošnih nevarnostih in skrbeh, ki jih je v deželo prinašala vojna, pa so imeli v mislih predvsem svoja otroka, saj so v resnici odločali o njuni usodi.

* * *

»Fonza, Jurja poznaš, ali ne? Večkrat sta se videla na sejmu, pred leti smo skupaj vozili les izpod Javornika,« je Luka začel pogovor, ko se jim je po malici pridružil Fonza. V hiši so sedeli sami trije, Štefa pa se je motala po kuhinji in pripravljala južino.

Fonza na očetove besede ni odgovoril, le pokimal je, da je

res tako. Sam pri sebi je bil začuden, zakaj so ga mama poklicali šele zdaj, dobri dve uri po tistem, ko je prišel Jur. Bil je prepričan, da sta kaj barantala, morda za kakšno živinčce, les ali celo za kakšno parcelo v gozdu. A se s tem ni kaj dosti obremenjeval.

»Fonza,« je spet povzel Luka, »z Jurjem smo se ta čas zelo resno pogovarjali in dogovorili, ne le midva, tudi mama so bili zraven in se z dogovorjenim strinjajo,« je premišljeno in počasi razlagal. »Zdaj pa je čas, da v tem pogovoru damo besedo tudi tebi ... O tebi smo se namreč pogovarjali ... No, ne le o tebi, ... vseeno pa ...« Luku se je govorjenje nekako zatikalo. Previdno je izbiral besede, očitno je želel pri Fonzi najprej zbuditi radovednost in šele potem povedati najpomembnejše.

Ernest Jazbinšek

BRATA

17 x 23 cm, trda vezava, 440 strani
Cena 31,50 EUR
Za bralce Kmečkiga glasa 25,20 EUR
+ poština 2,39 EUR
Naročanje: 041 644 489
ernest.jazbinsek@telemach.net

